

Matsystemet i nord – muligheter, utfordringer og dilemmaer

Oppsummering fra innspillsmøte til matsystemutvalget

Framsenteret i Tromsø

18. september 2025

Bakgrunn

Regjeringen oppnevnte matsystemutvalget 7. februar 2025. Utvalget skal levere en offentlig utredning om fremtidens matsystem (NOU) innen 1. november 2026. Formålet med utredningen er å bidra til å få mer helhetlig kunnskap om det norske matsystemet, vurdere muligheter, dilemmaer og utfordringer fram mot 2050 for å styrke alle de tre dimensjonene av bærekraften i det norske matsystemet og hvordan dette kan bidra til et bærekraftig matsystem globalt. Nærmere informasjon om utvalgets omfattende mandat kan leses på [utvalgets nettsider](#).

Utvalget er et ekspertutvalg bestående av i hovedsak forskere, og skal i henhold til mandatet legge til rette for involvering av relevante aktører fra ulike deler av matsystemet, herunder næringsliv, forbrukere, unge, og særlige interessegrupper. For å sikre et bredt tilfang av innspill har det blitt arrangerte flere innspillsmøter.

Matsystemutvalget arrangerte et åpent innspillsmøte i Oslo 20.mai 2025 der nærmere 50 organisasjoner og institusjoner med tilknytning til matsystemet kom med sine innspill til utvalget. For å få innspill om spesifikke tema og regionale særtrekk, er det arrangert regionale innspillsmøter i Tromsø, Stavanger, Brumunddal og Trondheim.

Innspillsmøtet i Tromsø 18.september 2025 var det første i rekken. Møtet viet spesiell oppmerksomhet til muligheter og utfordringer for blå og grønn sektor i Nord-Norge, matsikkerhet i en tid med økt fokus på beredskap og reindrift samt urfolks matsystem.

I tillegg til innspillsmøtene, har det vært mulig for alle som ønsker det å sende skriftlige innspill til utvalget via utvalget sin nettside.

Oppsummering av innspillmøtet i Tromsø

Utvalgsleder og møteleder Bent Høie ønsket velkommen til møtet og innledet med å fortelle om bakgrunnen for at utvalget ble satt ned, utvalgets mandat og medlemmer samt program for dagen.

Under følger oppsummering av de ulike forberedte innleggene og til slutt en oppsummering av plenumsdiskusjonene.

Resilient North – et forskningsprosjekt om sammenhengen mellom mat, miljø og folkehelse i Nord-Norge i lys av et fornyet trusselbilde i nordområdene

Magritt Brustad, professor UiT og prosjektleder for forskningsprosjektet

Bakteppet for forskningsprosjektet prosjektet *Resilient North* er Totalberedskapskommisjonen og Riksrevisjonen sin rapport om matsikkerhet og beredskap på landbruksområdet som bl.a. fremhever Nord-Norge som strategisk viktig, men også sårbart, og der behovet for økt kunnskap om matsikkerhet og tiltak for matberedskap fremheves. Prosjektet, som startet opp 1. april i år, har som mål å skaffe mer kunnskap om sammenhengen mellom mat, miljø og folkehelse i Nord-Norge i lys av et fornyet trusselbilde i nordområdene. Denne kunnskapen skal bidra til at landsdelen og Norge blir bedre rustet til å håndtere ulike situasjoner og endringer som kan oppstå. I prosjektet vil det utarbeides relevante scenarier for matproduksjon fra både hav og land basert på mulige trusler og situasjoner, og hvordan disse kan påvirke matsikkerhet, ernæringsikkerhet, sykdomsrisiko og befolkningens helse. Prosjektet inkluderer også forskning på lokalsamfunn, bl.a. befolkningens risikoforståelse og hvordan trusselen om kriser kan påvirke adferd, kosthold, livsstil og levevilkår, samt unge bønders rolle for å styrke matsikkerhet og totalberedskap. God folkehelse er god beredskap. En PhD-student vil se på hvordan forskere vurderer informasjon og kunnskap da forskning på bærekraft og beredskap er verdiladet tematikk og tett knyttet opp mot ideologi. Prosjektet varer frem til 31. mars 2029.

Bærekraftig matproduksjon og regional utvikling i nord

Kjetil Helstad, spesialrådgiver, næringsavdelingen i Troms fylkeskommune

Helstad beskrev matsystemet i Nord-Norge, der det «bestandig» har vært eksport fisk og vært behov for import av landbruksvarer. På blå side er næringsstrukturen rigget for eksport av hvitfisk, reker og pelagisk. Grønn sektor er dominert av gressbaserte produksjoner (ku, sau, geit), noe krafftørbasert produksjon (gris og egg) og potet og grøntproduksjon i Midt-Troms, men er mindre viktig enn blå sektor. Antall bønder er redusert over tid, men produksjonen har holdt seg stabil. Regionen har nå tre anlegg med mottakplikt: Tine

(Balsfjord og Harstad) og Nortura (Målselv), i tillegg til ett privatslakteri i Lofoten, og ett bearbeidingsanlegg for kjøtt Regionen er avhengig av transport gjennom Sverige og Finland.

Mulighetene for regionen ligger bl.a. i oppdrett, som over tid har blitt viktigere, spesielt laks. Hele verdikjeden er i fylket: smolt, påvekst, slakteri, bearbeiding, salg, fôr, FoU, leveranseindustri. Fisket på fjordene er redusert og det er betydelig sesongfiske. Det er gode forhold for utmarksbeite, men disse brukes ikke optimalt i dag og det er noen interessekonflikter mellom småfe og rein. Å kunne tilby lokal mat til besøkende er viktig for reiselivet. Troms er et viktig forsvarsfylke noe som gir muligheter for å levere mat til styrkene i forsvaret, og med både Finland og Sverige med i NATO kan samarbeid om forsyningslinjer på tvers av grensene videreutvikles.

Utfordringer er knyttet til å opprettholde produksjonsvolumet for å sikre en økonomisk bærekraftig mottaks- og bearbeidingsstruktur for både blå og grønn sektor. Gris er viktig for å sikre helårlig aktivitet på slakteriene. Nortura i Målselv har nå bare åpent noen dager i uka. Enkeltaktører har gjerne blitt større og det er lengre avstand mellom mottaks- og bearbeidingsanleggene. Det er spesielt færre fiskemottak og bearbeidingsanlegg på yttersida. Mindre konkurranse reduserer valgmulighetene for bønder og kan gi lavere prisen på slaktet/avlingen. Samferdsel er viktig for regional utvikling og det haster med et fylkesveiløft, siden rask transport er avgjørende for kvaliteten på f.eks. fisken.

Avslutningsvis redegjorde Helstad for fylkeskommunens rolle i arbeidet med matsystemet, der han trakk fram Troms regionale planstrategi for 2025-2028 og pågående arbeid for regional plan for bærekraftig arealbruk (2026-2036). Fylkeskommunen utarbeider høringsuttalelser, forvalter en rekke virkemidler forankret i jordbruksavtalen (bl.a. regionale tilretteleggingstiltak i landbruket, bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord, samt kompetansenettverket Lokalmat) og ulike tilskuddsordninger for næringsutvikling. Fylkeskommunen leder partnerskap for landbruk og gir tillatelser til akvakultur, noe som gir mye oppmerksomhet siden nye lokaliseringer er omstridt.

Arktisk landbruk – utfordringer og muligheter

Marianne Uleberg, seniorrådgiver, Senter for arktisk landbruk, NIBIO

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) er et forskningsinstitutt under landbruks- og matdepartementet med stasjoner og ansatte spredt rundt over hele landet. Fra 2021 har de samlet kunnskapsutvikling for det nordnorske landbruket under betegnelsen *Senter for arktisk landbruk*. Med utgangspunkt i stasjonene i Nord-Norge jobber de med å finne frem til kunnskapsbehov relatert til landbruket i nord, og å utvikle og formidle kunnskap. Alt gjør de i nært samarbeid med næring, forvaltning og andre kunnskapsmiljøer i landsdelen.

Mulighetene ligger i at det nordnorske, arktiske landbruket er unikt og verdens nordligste. På grunn av Golfstrømmen er det mulig å drive jordbruksproduksjon på breddegrader der det ikke er mulig noen andre steder i verden. Det gir noen særegne klimatiske forhold som den nord-norske bonden må forholde seg til: kort vekstsesong, mye lys (i vekstsesongen), og lav temperatur. Dette begrenser hva som kan dyrkes og avlingsmengde, men det gir også positive effekter på smak og konsistens, samt mindre behov for sprøytemidler og medisiner. Disse unike klimaforholdene gir muligheter knyttet til unik [arktisk kvalitet](#). Troms har landets beste utmarksbeiter, men kun en tredel av beitekapasiteten i utmarka i Nord-Norge blir utnyttet. Det er følgelig et stort potensial for bedre utnyttelse av beitearealene. Det er muligheter for mer produksjon av [potet, grønt og bær](#), men et begrenset mottaksapparat er med å begrense produksjonen.

Utfordringer: NIBIO viste til [rapport 10 \(7\) 2024 om indikatorer for status og utvikling i nordnorsk jordbruksproduksjon](#) der det er gjort en sårbarhetsvurdering av det nordnorske landbruket mht. om de ulike delene av Nord-Norge oppfyller målene om landbruk i hele landet. Utviklingstrekk for landsdelen inkluderer en [negativ utvikling over](#) tid for andel jordbruksareal i drift (men en stabilisering de siste årene), en rask nedgang i antall, aktive gårdsbruk; aktive landbrukseiendommer; og relativ stabilitet i bruk av utmarksbeite. Det er en fare for siste-bonde-i-bygda-effekt i noen områder. Den negative utviklingen for landbruket er særlig stor i kystområdene, som NIBIO vurderer har en særlig sårbarhet mht. mål om landbruk over hele landet. Klimaendringer, konflikter rundt rovdyr, gjerderkonflikter er krevende mht. arealbruk og tærer på motivasjonen til produsentene. [Klimaendringene](#) kan gi mulighet for større avling og nye arter og sorter, men kan også gi utfordringer knyttet til skadedyr, overvintring og innhøsting. Utviklingen kan påvirke matproduksjonen og matberedskapen i regionen negativt.

De arktiske fiskeriene – utfordringer og muligheter

Erik Berg, forskningssjef, Havforskningsinstituttet (HI)

Havforskningsinstituttet (HI) i Tromsø består av ca. 100 ansatte og har hovedfokus mot de arktiske fiskeriene. De overvåker av en rekke fiskebestander, og gjennomfører bestandsberegninger som ligger til grunn for kvoterådgivningen.

Muligheter: De arktiske fiskeriene utgjør en betydelig ressurs og kan bidra til norsk selvforsyning og mette befolkningen med proteiner. Berg mener at fisk er underkommunisert i en beredskapssammenheng i Norge og påpeker samtidig på at norsk fisk også er viktig i en global sammenheng.

Antall bestander HI gir kvoteråd om er økende og omfatter nå ca. 80 arter i norske farvann. De store bunnfiskebestandene (eks. torsk og hyse) er primært i Barentshavet, mens de store pelagiske bestandene (eks. sild og makrell) primært er i Norskehavet. Deler av året er de

pelagiske bestandene også kystnært i nord. Eksportverdien av bunnfiskbestandene er ca. 13 mrd. kr per år (men har vært oppe i 20), mens eksportverdien av de pelagiske bestandene kan utgjøre 300.000-1.000.000 tonn rund vekt i året. Skreien (Nordøst-arktisk torsk) er verdens største torskebestand og utgjør alene en eksportverdi på ca. 8 mrd. kr. Dette tilsvarer 300-800 millioner måltider. Andre fiskearter inkluderer hyse, sei, blåkveite, snabel uer, lodde og andre arter som kongekrabbe, snøkrabbe og reker. Til sammen utgjør norsk fangst rundt 400.000-1.000.000 tonn rund vekt årlig.

Utfordringer: Det er både økologiske og samfunnsmessige utfordringer knyttet til matsikkerhet for de arktiske fiskeriene. Noen arter er naturlig svingende (eks loddebestand i Barentshavet), mens andre har vi fisket ned i perioder. Klimaendringene gjør at svingningene øker og bestander og økosystem forlytter seg. Dermed er det vanskeligere å gi kvoteråd. Andre utfordringer inkluderer miljøpåvirkning (f.eks. bruntrål og plastavfall) og miljøgifter i villfisk. Foreløpig er disse langt under grenseverdiene og fordelene med å spise mer sjømat oppveier ev ulemper. Norge deler bestander med Russland, og har samarbeidet med dem i 70 år om forvaltning av torsk, hyse, snabel uer og blåkveite. Siden torsk er småfisk i russisk sone, men voksen i norsk sone, er begge land er tjent med at de fiskes som voksne (og ergo i norsk sone). Estimering av bestandene forutsetter tilgang til russisk sone eller tilgang til data fra Russland. Det er usikkerhet rundt høstens forhandlinger, og Russland truer med å sette egne kvoter. På tross av utfordringene, vurderer HI at det vil være mulig å opprettholde et høyt fiskeri for Norge fremover, både i normaltillstand og krise.

Sjømaten og sjømatsektorens rolle i matsystemet

Bård Thomas Østvang, divisjonsdirektør, NOFIMA

Nofima har studert næringsstruktur i 50 år og jobber primært med anvendt forskning. Sjømat er viktig for Norge, men også for verden. Det er viktig at Norge husker på sin rolle i det globale matsystemet.

Muligheter: sjømatnæringen blir stadig viktigere for norsk økonomi og utgjorde 2,3% av norsk fastlands-BNP i 2023. Sjømateksporten øker fra år til år. De nordlige regionene har unike forhold for sjømatproduksjon på grunn av arktisk klima og rike naturressurser.

Sjømatindustrien støtter både lokal, nasjonal og global matsikkerhet, og er en driver for økonomisk vekst i Nord-Norge gjennom eksport, arbeidsplasser og lokal utvikling. I tillegg bidrar sjømatindustrien til å bevare bosetting og kulturarv i nord. Norsk sjømat er internasjonalt ettertraktet for å være trygg, sporbar og miljøvennlig. Digitalisering, presisjonsfiske og sporbarhet forbedrer produksjonskontroll og effektivitet i sjømatsektoren. Lokal sjømatproduksjon sikrer stabil, lavutslipps matforsyning og reduserer importavhengighet for nasjonal beredskap.

Østvang mener det er fordeler med matsystemtankegangen ved at det tenkes mer sirkulært. Utnyttelse av restråstoff som avskjær og fiskeavfall reduserer svinn og skaper nye produkter til fôr, kosmetikk og medisin. Tverrsektorielt samarbeid vil være viktig for å skape arbeidsplasser og styrke kystsamfunnene fremover, f.eks. gjennom samarbeid med turist- og energisektoren.

Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfinansiering (FHF) har finansiert en rekke Nofima-rapporter som dokumenterer sjømatnæringens ringvirkninger.¹ Innen første kvartal 2026 vil Nofima, sammen med FFI, TØI og HI levere en rapport om sjømatens rolle i norsk matberedskap.

Utfordringer: 25% av maten i det globale matsystemet blir ikke spist. Maten er ikke bærekraftig før den blir spist. Mye av matsvinnet skjer i husholdningene, derfor har forbrukerne også en viktig rolle i arbeidet med å redusere matsvinnet. Det er ikke tilstrekkelig å tenke på bærekraft bare i produksjonen. Klimaendringer gir havforsuring, stigende temperaturer og plastforurensning truer marint liv og bærekraften i sjømat. Effektive forvaltning av kvoter, fiskeriregulering og arealplanlegging er avgjørende i møte med nye næringer hvor det potensielt kan oppstå konflikter som f.eks. havvind. Det finnes spenninger mellom lokal verdiskaping og global eksport, med utfordringer knyttet til rekruttering og kompetanse i distriktene. Bærekraftig utvikling av sjømatnæringen krever integrering av miljømessige, økonomiske og sosiale hensyn.

Avsluttende innspill til utvalget:

- Sjømatsektorens sentrale rolle: Sjømat må være en kjerne i fremtidige matsystemstrategier for å sikre bærekraft og matsikkerhet.
- Koordinering mellom aktører: Bedre koordinering mellom politikk, forvaltning og næring er avgjørende for bærekraftig utvikling av sjømat.
- Styrking av kystsamfunn: Styrket lokal kontroll og verdiskaping sikrer at ressursene kommer kystsamfunnene i Nord-Norge til gode.
- Fokus på innovasjon og forskning: Investering i kompetansebygging, forskning og teknologi vi kunne gjøre Nord-Norge i stand til å lede utviklingen av bærekraftige matsystemer.

¹ [Sjømatnæringens ringvirkninger; Leverandører til sjømatnæringen, Villfiskindustriens ringvirkninger 2023, Flåtens ringvirkninger.](#)

Matproduksjon og areal- og ressurskonflikter i nord

Per Fauchald, seniorforsker, Norsk institutt for naturforskning (NINA)

NINA er en uavhengig stiftelse som forsker på natur og samspillet natur – samfunn, og har bl.a. kunnskap om arter, naturtyper, samfunnets bruk av naturen og sammenhengene med de store drivkreftene i naturen.

Fauchald beskrev, bl.a. basert på [Kystbarometeret](#), hvordan en negativ ressurspiral for både fiskerisystemet og akvakultursystemet kan snus til en oppadgående spiral gjennom økosystem restaurering. Kystbarometeret måler bærekraft og havhelse i kystkommunene i Nord-Norge.

Forvaltningen av dagens fiskerisystem kan beskrives gjennom stikkordene nasjonal jurisdiksjon, private fartøyskvoter, fjerning av subsidier og vitenskapelige kvoter. Systemet forutsetter overvåkning, regulering og håndheving, samt er begrenset til 5-7 produktive bestander. Forvaltningen av akvakultursystemet kan beskrives gjennom stabile, effektive og lønnsomme produksjonssystemer, prosessering- og transportsystemer og nye markeder.

Muligheter: Bærekraftig transformasjon gjennom løsninger for bærekraftige fiskerier (marine verneområder, økosystembasert forvaltning, kontroll med invaderende arter, restaurering av natur og leveområder, fiskevernesoner, skånsomme fiskeredskap, reduksjon av bifangst og spøkelsesfiske, rettferdig fordeling av ressurser og lokalt eierskap) og for bærekraftig akvakultur (sirkulære løsninger, lavtrofisk akvakultur, bærekraftig fôr, løsninger for forurensing, sykdom og rømming, lokalt eierskap) vil redusere risiko knyttet til klima- og miljøendringer, gi mer bærekraftig matsystemer, sunne økosystemer og levende lokalsamfunn. Det finnes mye kunnskap og det er politisk vilje for å få det til, bl.a. vist gjennom [naturavtalen](#) og [naturpanelets rapport](#) om gjennomgripende endring.

Utfordringer: Også i Norge har vi erfaring med fiskerikollaps, f.eks. ble bestandene av sild og lodde betydelig redusert etter det industrielle notfiske på 1950-1980-tallet. Resultatet av dagens forvaltning av fiskeri har blitt en konsentrasjon av ressurstilgangen, degraderte økosystem, destruktiv fiskepraksis og bifangst/spøkelsesfiske.

Innen akvakulturnæringen er innsatsfaktorene store. Anleggene er kostbare fôret importeres, det er behov for å bekjempe sykdom og rømminger, og kontrollere forurensingen. Resultatet har blitt en konsentrasjon av eierskap og profitt, ikke-bærekraftig fôr, forurensing og spredning av sykdom og rømminger. I tillegg til næringenes interne bærekraftsutfordringer kommer utfordringer med varmere hav, marine hetebølger, havforurensing, fremmede arter, og økt menneskelig aktivitet.

Blå bioøkonomi i nord

Maiken Johnsen, klyngeleder, Cod cluster, på vegne av Arctic Blue Circle samarbeidet (Biotech North, Cod Cluster, NCE Aquaculture og Norwegian Seaweed Cluster)

Formål med klyngesamarbeidet *Artic Blue Circle* er å utvikle grønne verdikjeder og industrielle symbioser som skaper arbeidsplasser, øker verdiskapingen og styrker bosetting i kystsamfunnene. Klyngen representerer hele verdikjeden og skal støtte oppunder regjeringens nordområdepolitikk, bidrar til grønn omstilling, økt matsikkerhet og gjør Nord-Norge til en motor innen blå bioøkonomi. Blå bioøkonomi er bærekraftig utnyttelse av levende marine ressurser (mikroalger, tare, skalldyr og fisk) til å produsere mat, fôr, materialer, energi og medisinske ingredienser. Dette skal gjøres med respekt for økosystemene, etter sirkulære prinsipper og med mål om styrket verdiskaping.

Muligheter: Blå bioøkonomi har stort utviklingspotensial i Nord-Norge, med tilgang til ressursrike havområder, sterke kunnskapsmiljøer og innovativt næringsliv. Regionen har en unik kombinasjon av tradisjon og tilgang til teknologi, men står overfor utfordringer som krever samarbeid, kompetanse og infrastruktur. Forprosjekter i regi av *Artic Blue Circle* har kartlagt store muligheter til å utvikle nye verdikjeder innen bl.a. marine ingredienser, helseprodukter, bærekraftig produksjon og matsikkerhet.

Utfordringer: Det bevilges for lite FoU-midler, i tillegg til at det er svake koblinger mellom FoU og næringsliv, begrenset tilgang på spesialisert kompetanse og mangelfull logistikk og infrastruktur. Et ferskt eksempel på det siste er at man ikke kan garantere dato for vareleveranser når Nordlandsbanen er ute av drift. Det er et dilemma at ikke alt råstoff utnyttes. Utover fiskekjøttet, bruker vi lite av fisken. Vi eksporterer det meste av råstoffet ubearbeidet. Det er kun tre filéanlegg for hvit fisk igjen i Norge. I den blå åkeren ligger det et enormt potensial, blant annet i tang og tare, men vi er nølende til å bruke den. Det er behov for mer protein i verden, og vi kan produsere, men det er manglende politisk gjennomføringskraft.

Matproduksjon og bearbeiding i nord – verdiskaping, forsyningssikkerhet m.m.

Vibeke Tannvik, seniorrådgiver, NHO Arktis

NHO Arktis har i dag 2250 medlemsbedrifter. NHO Arktis opplever at det er et økende behov for å utvikle sterke regionale verdikjeder innenfor landbruk, sjømat og fiskeri i nord.

Den nye sikkerhetspolitiske situasjonen har synliggjort sårbarheten ved brudd i forsyningskilder, og understreker behovet for å styrke robustheten i leveransene – særlig i Nord-Norge. Nord-Norge er en stor eksportregion og spiller en viktig rolle i global matsikkerhet. Det er særlig de marine ressursene – det blå – som utgjør regionens styrke. Kommunenes økonomi i nord er tett knyttet til sjømatproduksjonen, og det er avgjørende at

man lykkes med rekruttering og tilgang til forsknings- og utviklingsmidler (FoU). For næringene er god logistikk, stabil kraftforsyning og sikker nett-tilgang blant de mest kritiske faktorene for videre vekst og utvikling.

NHO mener at det offentlige må bidra aktivt for å sikre stabilitet og beredskap. De etterlyser tydeligere rammer for det videre arbeidet, inkludert tidsperspektiv, geografisk avgrensning og strategisk retning. Det er behov for bedre samordning mellom forvaltning, politikk og næringsliv for å sikre helhetlig utvikling. Dette arbeidet henger tett sammen med globale utfordringer og muligheter, og må ses i lys av både nasjonale og internasjonale behov.

Stine Akselsen, fagsjef næringspolitikk, Sjømat Norge

Sjømat Norge er landsforeningen for fiskeri- og havbruksnæringen, og dekker hele verdikjeden fra fjord til bord i norsk sjømatnæring, bortsett fra flåten. Sjømat Norge har ca. 1000 medlemsbedrifter og jobber for å sikre stabile rammebetingelser for den norske fiskeri- og havbruksnæringen.

Norge som nasjon forvalter havet som gir fisk. Dette er strategisk viktig for levende lokalsamfunn og suverenitetshevdelse. Norge eksporterte 2,8 millioner tonn sjømat til verden i 2024, og har de siste årene eksportert mellom 2,2 og 2,7 millioner tonn fisk og skaldyr årlig (bl.a. avhengig av kvotenivå). Eksporten i 2024 tilsvarer 38 millioner måltider hver dag. Sjømatnæringa er en lønnsom, subsidiefri matproduksjon i hele Nord-Norge.

Muligheter: kvotenivå). Strukturering på land og hav har fått konsekvenser for hvor fisken landes. Troms og Finnmark har fått økt sin andel, mens Nordland har fått sin andel noe redusert. Volumet produsert oppdrettsfisk (laks og ørret) har mer enn doblet seg de siste 20 årene. I samme periode har Nordland, Troms og Finnmark økt sin andel til ca. 50%. Produksjonen ligger totalt på ca. 1,6 millioner tonn i året.

Det er en betydelig slakterikapasitet i nord for laks. Det er overkapasitet i villfiskindustrien på mottak og videreforedling. Bearbeidingsandelen på laks i Norge har gått opp, mens den har gått ned på villfisk.² En stor andel av de sysselsatte i privat sektor i nord jobber innen sjømat.

Utfordringer: Kraftunderskuddet setter en stopper for utvikling og elektrifisering av eksisterende anlegg. Mesteparten av transporten av sjømat fra Nord-Norge til Europa skjer med trailer og delvis gjennom Sverige. Kunnskapsbasert forvaltning av havbruksnæringen og regulering av fiskerinæringen er en nødvendig forutsetning for en bærekraftig forvaltning i nord.

² [Sjømatens betydning for matvareberedskap i Norge | Menon Economics](#)

Bjørn Arne Skoglund, leder, Landbrukssamvirke Nord

Landbrukssamvirke jobber for å fremme landbrukets felles interesser i ulike regioner. Nordnorsk jordbruk er spesielt og helt avhengig av den samvirkebaserte markedsreguleringen og mottakplikten. Beredskapstilskuddet er det viktigste virkemiddelet for å sikre bearbeiding i nord og bør styrkes og målrettes bedre. Skoglund mener at dette ikke bør ikke være en del av jordbruksavtalen.

Muligheter: Forsvarets innkjøp av mat og drikke er et uutnyttet potensial for innkjøp av mat og drikke fra Nord-Norge. I dag handler Forsvaret fra Frankrike, og potetene som dyrkes i Nord går til Østlandet. For at aktører som Forsvaret skal kjøpe mer lokal mat, kan det settes krav om at leverandører må ha lokal tilstedeværelse. Det er også nødvendig å dele kontrakter i mindre deler for det lokale næringslivet. En fordel for landbruket i Nord-Norge er at det er spredt, noe som gjør det mer motstandsdyktig mot spredning av sykdommer.

Utfordringer: bondeyrket er et fysisk og psykisk krevende yrke. Dette kan delvis forklare den fallende investeringstakten i Nord-Norge (IBU-tilskudd). Regionale utfordringer ellers inkluderer befolkningsnedgang, lange avstander, sårbar infrastruktur og lite bearbeiding av landbruksprodukter. Kjøtt sendes sørover for bearbeiding, det mangler mottak for lokalproduserte grønnsaker og det finnes ikke eggpakkeri i Nord-Norge. Det bør finnes en mulighet for videreføring av mat gjennom hele året. Griseproduksjon er viktig for å opprettholde løpende produksjon i slakteriene. Det er behov for langsiktige og forutsigbare rammebetingelser. Ettårsavtalene med staten (jordbruksavtalen) gjør det utfordrende.

Rapporten [Bærekraftig økonomi i Troms-jordbruket](#) peker på at matvaresikkerheten i Nord-Norge er lav og at det bl.a. mangler en kartlegging av lagerhold, infrastruktur og beredskap på gårdene (f.eks. antall gårder med nødstrøm/aggregat, opprettholdelse av drift uten vann, strøm eller vei). Behov for bedre beredskapsplanlegging i nord, bl.a. for å øke lagerkapasitet dersom forbindelser ryker. Skoglund mener Landbrukssamvirket er en stor del av løsningen og at matsikkerhet i Nord-Norge er viktig for hele Norge. Bøndene bidrar gjerne til økt beredskap, men bonden har ikke økonomi til å finansiere beredskapen. Matindustrien og bonden må tjene penger. Beredskap er statens ansvar.

Urfolks matsystem

Vivi Pedersen, seniorrådgiver, Sametinget

Sametinget arbeider for at samene skal få sikret og utviklet sine språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. På politisk bestilling fra Sametinget igangsatte de et forprosjekt i 2023 for å få bedre kunnskap om urfolks matsystemer i Norge. Målet med Sametingets satsing er å sikre robuste og fleksible matsystemer som kan tilpasse seg miljøer i endring. Det ble avlevert en todelt [forstudie](#) i 2024 som bestod av en litteraturstudie og en kartlegging av fire samiske

matsystem: sanking, fjord- og kystfiske, ferskvannsfiske og rein. Viktigheten av en holistisk tilnærming som inkluderer alle tre dimensjoner i bærekraft ble understreket. For å styrke matsikkerhet, mattrygghet og matberedskap jobbes det med økt selvforsyningsgrad i samiske områder med fokus på lokalmat. Pedersen koblet urfolks matsystem til samisk livsform og kultur om levebrød og måtehold basert på ressursene på et bestemt område, der utnyttelse av naturressursene gjøres i takt med årstidene. Helhetstenkingen er viktig. Ingen deler av systemet kan ses på isolert.

Etter anbefaling fra forstudien ble det i mai 2025 arrangert en [matkonferanse](#) i Sápmi med presentasjon av ulike samiske mat og produsenter som leverer samisk mat. Konferansen samlet 130 personer. Det er også satt i gang et nytt prosjekt med mål om å identifisere behov og muligheter og foreslå retning for et større prosjekt som skal styrke og bevare urfolks matsystemer i Sápmi. Det er identifisert arbeidspakker bl.a. innenfor områdene; urfolkskunnskap og rekruttering, verdiskapning og næringsutvikling, matsikkerhet, mattrygghet og matberedskap og bærekraftig ressursforvaltning med mulig tilhørende tiltak for å styrke og bevare urfolks matsystemer i Sápmi, i tråd med FNs bærekraftsmål og urfolks rettigheter. Det planlegges bl.a. for en ny samisk matkonferanse i 2027 for å styrke verdiskapning gjennom bedriftsutvikling, nettverksbygging og økt tilgjengelighet av samisk mat, og det vurderes å utvikle et eget samisk matmerke (sammen med Sverige og Finland) for å fremme samisk lokalmat.

Reindriftsnæringa – utfordringer og muligheter

Widar Skogan, reindriftsdirektør, Landbruksdirektoratet

Landbruksdirektoratet ivaretar direktoratsoppgaver for Landbruks- og matdepartementet, gir faglige råd, iverksetter landbrukspolitikken og legger til rette for landbruket og matindustrien.

Skogan understreket at reindrifta er noe mer enn bare kjøttproduksjon, og at formålet til [Reindriftsloven](#) er bærekraft med forsvarlig dyrevelferd. Økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift innebærer at reindriftens driftsform opprettholdes, at næringen fortsetter å være familiebasert, ha god dyrevelferd, redusere tap av rein og opprettholde et godt fungerende selvstyre. I tillegg innebærer en økologisk bærekraftig reindrift tilgang på beiteressurser av god kvalitet, og ivaretagelse av arealressursene. En økonomisk bærekraftig reindrift innebærer utvikling av produkter som markedet etterspør, utvikling av tilleggsnæringar tilknyttet reindrift, en balanse mellom inntekter og kostnader over tid, samt god produktivitet i driften. I forbindelse med kulturell bærekraft er det også viktig at erfaringsbasert kunnskap inngår som en del av kunnskapsgrunnlaget for forvaltningen, at det tradisjonelle reinmerket opprettholdes og brukes, og dessuten at samisk språk forblir en viktig del av reindriftskulturen.

Reindrift er ei utmarksbasert, nomadisk og arealavhengig næring med behov for variasjon gjennom årstider og fleksibilitet mellom år. Ulike arealer benyttes til ulike årstidsbeiter og hendelser. Flyttleier og trekkleier krysser ofte flere kommuner. Driftsmønster og beitebruk kan variere fra år til år. Dette styres av klima, topografi, tilgjengelige beitevekster, rovdyr, inngrep og menneskelig aktivitet mm. Klimaendringer medfører økt behov for fleksibilitet i f.eks. tilgang til beiteområder.

Skogan beskrev matsystemet fra [vidde til bord](#), herunder antall siidaandeler (driftsenheter), reineiere, reinbeitedistrikt og – områder, slakteri, foredlingsbedrifter, distribusjon, HoReCa og detaljhandel. Reindriften har ikke en markedsregulator med mottakspåkt og sikring av betaling til produsent, slik at reinkjøttmarkedet er avhengig av en velfungerende verdikjede som sikrer slaktning, produktutvikling, videreforedling og omsetning. Markedsutvalget for reinkjøtt bidrar med generisk markedsføring under tittelen «Rein – helten på vidda». Reindriften sin utviklingsfond (RUF) over reindriftsavtalen bidrar med tilskudd til bl.a. anlegg og Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping i Innovasjon Norge stimulerer til innovasjon, tilleggsnæringer og reiseliv.

Muligheter innenfor reindriften inkluderer et potensiale for økt kjøttproduksjon så lenge balanse mellom reintall og beitegrunnlag opprettholdes. Det er for tiden god rekruttering til næringen. Utviklingsprogrammet i Innovasjon Norge stimulerer til innovasjon, tilleggsnæringer og reiseliv. Turismenæringer tjener gode penger på reindrift. Reindriften sin tilstedeværelse i nord har også betydning i beredskapssammenheng.

Utfordringene er knyttet til areal, rovdyr og klimaendringer. Det er konkurranse om areal fra gruver, vindkraft, vannkraft, veier, hytter, friluftsliv og turisme som gir direkte arealtap, unnvikelseeffekter og kumulative effekter, reduserer langsiktig produksjonsgrunnlag og fleksibilitet i driftsmønster. Dette gjør reindriften mer sårbare ved klimaendringer og økt rovdyrpress. Det gjør det også vanskeligere å holde reinen unna innmarka. Siden innrapportert tap av voksne dyr og kalv er skjønnsbasert bidrar det til konflikt mellom forvaltning og næring om utbetaling av erstatning (28% av omsøkt rovilttap ble erstattet 2022/2023). Det er betydelig kalvetap til ørn, men ikke iverksatt forvaltningsregime av ørn. Det er iverksatt tiltak slik som økt gjeting, elektronisk overvåking og kalving i gjerde. Erfaring viser at redusert rovilttrykk og fysisk adskillelse i tid og rom fungerer best. Årlige beitekriser gjør at reinen er vant til enkel tilgang til mat når den fôres. Klimaendringer gir låste vinterbeiter (veksling mellom snø og regn fører til islag som gjør det vanskelig for reinen å grave fram lav og annen næring), endringer i flyttemøter (vær, is- og snøforhold påvirker når og hvordan reinen kan flyttes mellom sesonger) og vanskelige driftsforhold gir økt arbeidsbelastning. Dette øker behovet for klimatilpasning i næringa.

Reindriftsnæringa og matsystemet sett fra næringen

Inge Even Danielsen, leder, Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL)

NRL er interesseorganisasjon for reindriften og forhandler med LMD om den årlige reindriftsavtalen. Rundt 3000 personer er knyttet til næringa og reingtallet ligger stabilt på rundt 215 000 rein.

Muligheter innenfor reinnæringen inkluderer anerkjennelse av den kulturelle og økonomiske bærebjelken reindrifta er i samiske områder, og dermed også som nøkkelaktør i norsk beredskap, særlig i de nordlige delene av Norge, der annen matproduksjon på land er begrenset. Den desentraliserte produksjonen gir robusthet i krisesituasjoner hvor transport og forsyningslinjer kan svikte, og bidrar til reduksjon i importavhengighet, jf. Totalberedskapsmeldinga. Reinkjøtt er helsevennlig og sunt (magert, inneholder både omega3 og andre essensielle fettsyrer, vitaminer og mineraler) og er etterspurt av forbrukere. Norsk tamrein har god helsetilstand, med lite sykdom og begrenset medisinbruk. Og reineieren har god dyrevelferd som viktigste prioritet.

Utfordringer er å ta vare på arealene, møte klimaendringene og sikre en velfungerende verdikjede. Tilgang til forutsigbare og stabile beiteareal er en grunnleggende forutsetning for produksjon og lønnsomhet i reindriften. Nettoarealet reindrifta har til rådighet er stadig synkende, og er i underkant av 30% av fastlandsarealet. Av 15-20 slakteri- og videreforedlingsbedrifter, er det fire bedrifter som står for rundt 90 pst av all slaktning- og videreforedling av reinkjøtt. Økt konkurranse vil bli bedre prisen til reineier og skjerper bedriftene både i forhold til profesjonalisering og innovasjonsgrad.

Dersom utfordringene blir møtt, vil vi få en reindriftsnæring som fortsetter å bidra til matsikkerhet, bærekraft og verdiskapning, samtidig som den er avgjørende som levevei og kulturbærer for det samiske folk, der språket, de tradisjonelle kunnskapene og kulturen blir sikret og ivaretatt for kommende generasjoner.

Oppsummering av plenumsdiskusjonene

Prosjektet "Resilient North" er under utvikling, og det planlegges en scenarioanalyse for å kartlegge ulike fremtidige utfordringer og muligheter. Scenarioene er ennå ikke definert, men klima vil være en sentral del av bildet. En workshop i november skal bidra med innsikt og resultater, og det vurderes å invitere medlemmer fra relevante utvalg. Det er foreløpig ikke utarbeidet en tidsplan for videre publiseringer. Det er behov for å se normalsituasjon og kriseberedskap i sammenheng. Matsystemet må fungere hele veien fra produksjon til ernæring, og det krever innsats både fra hav og land. Tidligere hadde man beredskapsdager som "potetferie" – slike tiltak kan gjeninnføres i skolene, med fokus på lokal matlaging og kunnskapsoverføring. I dag oppleves fisk som dyrt i skolebudsjettene og brukes mindre.

Det ble pekt på at det er et stort potensial for økt matproduksjon i Nord-Norge, men det krever et system som gjør at maten faktisk blir produsert i Nord-Norge. Nedgang i antall bønder og fysiske begrensninger gjør dette krevende. Mottaksapparatet er avgjørende, men det finnes få slakterier og meierier, og for grønnsaker er det ingen mottakspått – markedet styrer. Mange ønsker å dyrke, men det mangler aktører som kan ta imot produktene.

Det finnes lokalmat-nettverk i nord, med fylkeskommunen som ansvarlig. Disse kan spille en viktig rolle også i et beredskapsperspektiv. Lokalt eierskap kan gi økt samfunnsnytte, særlig innen fiskeri og akvakultur. Konsentrasjon av ressurstilgang hos store aktører kan svekke sosial bærekraft og legitimitet. Samtidig er lokalmat-aktører avhengig av samvirker for å kunne selge overskudd, og slakting er en flaskehals. De tre store dagligvarekjedene bestemmer hva som selges, og nordnorsk mat blir ofte avvist. Det finnes muligheter for privat salg, men det trengs mottak for resten.

Innen fiskeri ble bunntråling diskutert som en praksis med potensielt negative konsekvenser. Forbud er vanskelig på kort sikt, men kan være mulig på lengre sikt. Det utvikles trålerredskap som er lettere på bunnen, eller unngår kontakt helt, men man tror at reguleringer må komme før endringer skjer i praksis.

I en krisesituasjon kunne Norge i større grad levd av sild og annen sjømat, men det pekes på usikkerhet knyttet til om infrastrukturen er rigget for et innenlandsmarked. Pelagisk fisk går på auksjon, og det spiller ingen rolle om fangsten leveres til Norge eller utlandet. Bearbeiding er en utfordring – frysing er vanlig, men salting og andre konserveringsmetoder som tørrfisk og hermetisering kan være mer hensiktsmessige i beredskapssammenheng. Mottaks- og foredlingskapasiteten er god, men lite brukt fordi eksportmarkedet dominerer. Det er få mottak og foredlingsaktører.

Marine verneområder er en rød klut for næringa, men verneområder har også stor positiv effekt for fiskeri også. Dagens forvaltningsregime for sjømat er mer og mer komplisert og det krever masse input fra forvaltningen til å holde systemet oppe, f.eks. antall mill myndighetene

må reise på tokt for å overvåke systemet. Det kan tenkes at det finnes andre måter å gjøre dette enklere på. Det har vært en positiv utvikling fra bestandsforvaltning til økosystemforvaltning i fiskerinæringa de siste 50 årene.

Det finnes et betydelig potensial for økt produksjon av reinkjøtt, men realismen i dette avhenger av flere faktorer. Låste beiter, overbeiting og rovdyrproblematikk begrenser mulighetene. I enkelte distrikter har reindriften vist at økt produksjon er mulig, men vinterfôring er en forutsetning. Samtidig står det tradisjonelle landbruket overfor rekrutteringsproblemer og brakklegging av arealer – en kontrast til reindriften.

Fiskeri- og havbruksnæringen har stor betydning i et beredskapsperspektiv, men det mangler en bredere samtale om behovet for økt fiskekonsum i normalsituasjoner. Ifølge Nofima går sjømatforbruket ned, særlig blant småbarnsfamilier og unge under 30 år. Det ble stilt spørsmål ved om næringen gjør nok for å få folk til å spise fisk. Pris, tilberedningskunnskap og kulturelle barrierer spiller inn. Sjømatnæringen er sterkt eksportrettet, og store selskaper prioriterer utenlandske markeder. Regelverk og forvaltning må ta hensyn til dette, men det utfordrer legitimiteten nasjonalt. Sjømatrådet har hatt vanskeligheter med å nå gjennom i media, spesielt når det gjelder oppdrett og helseaspekter som kvikksølv. Norge har stor kjøpekraft, men må bli mer selvberget dersom internasjonale leveranser svikter. Tollsystemet favoriserer eksport av ubearbeidet fisk, og lavere tollbarrierer kunne gitt mer foredling nasjonalt. Marginene er lavere på hvit fisk enn rød, og frossen fisk – som er like god som fersk – er billigere. Det etterlyses en systembeskrivelse som identifiserer barrierene for å omstille matsystemet fra normaldrift til kriseberedskap – og også forbedre det i fredstid.

En undersøkelse blant samer viser interesse for tradisjonell mat, men kunnskapen mangler. Mat- og helsefaget kan spille en viktig rolle i å overføre denne kunnskapen til ungdommen. Samtidig er det bekymring for manglende beredskapsplaner ved krigsforflytning – spesielt hvordan husdyr skal ivaretas. Statsforvalterne erkjenner at planverket er svakt.

Offentlige innkjøpsordninger utfordrer lokal matproduksjon. Forsvaret kjøper poteter fra Frankrike, og TINE faller utenfor anbudsordninger fordi de forholder seg til én leverandør. Bærekraftsrapportering og krav om løsdrift gir kostnader som næringen må bære, og risikoavlastning er nødvendig. Investeringene skjer i generasjonsperspektiv, men lav lånesikkerhet og veterinærmangel truer driftsgrunnlaget. Alle gårder skal ha en klimaplan innen 2027.

Debatten om matproduksjon på land og hav er polarisert. Det trengs en helhetlig tilnærming. Konservering av kunnskap er viktig – mye er i ferd med å gå i glemmeboka. Statsforvalterne har startet pilotprosjekter om beredskap i videregående skoler, men mat er ikke et tema der. Kanskje burde det ha vært det.